

UOT 911.3.

T.Ə.Əliyeva
Naxçıvan Universiteti
turkanaliyeva11111@gmail.com

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASINDA ŞƏHƏR ƏHALİSİNİN SAYININ DİNAMİKASI

Açar sözlər: əhali sayı, geodemografik vəziyyət, demografik inkişaf, Naxçıvan

Məqalədə Naxçıvan Muxtar Respublikasında şəhər əhalisinin ümumi sayı, əhali sayının tarixi dövr ərzində dinamikası və geodemografik vəziyyətə təsir edən tarixi hadisələr və sosial-iqtisadi amillər geniş təhlil olunmuşdur. XX əsrin əvvəllərindən etibarən müasir dövrümüzdə qədər əhali sayında baş verən dəyişikliklər mərhələli şəkildə təhlil olunmuş və şəhər əhalisinin ümumi əhalinin tərkibindəki payı öyrənilmişdir. Ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri qırğınların geodemografik vəziyyətə təsiri məqalədə əks olunmuşdur.

İqtisadi rayonun şəhər əhalisinin ölkə əhalisinin tərkibindəki xüsusi çəkisi və ayrı-ayrı inzibati rayonların şəhər əhalisinin iqtisadi rayonun şəhər əhalisinin tərkibindəki xüsusi çəkisi müqayisə olunaraq təhlillər aparılmışdır. Lokal tənzimlənmə tədbirlərinin əhali sayının dinamikasına təsiri strategiyası məsələləri də araşdırılmışdır. Şəhər əhalisinin sayının hazırkı dövrdə və perspektivdə inkişaf meylləri, problemləri araşdırılmış və müvafiq tövsiyələr verilmişdir.

T.A.Алиева

ДИНАМИКА ЧИСЛЕННОСТИ ГОРОДСКОГО НАСЕЛЕНИЯ НАХЧЫВАНСКОЙ АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ

Ключевые слова: численность населения, геодемографическая ситуация, демографическое развитие, Нахчыван

В статье анализируется общая численность городского населения Нахчыванской Автономной Республики, динамика численности населения в исторический период, исторические события и социально-экономические факторы, влияющие на геодемографическую ситуацию. Поэтапно проанализированы изменения численности населения с начала XX века до наших дней и изучена доля городского населения в общей численности населения.

Сопоставлены и проанализированы доля городского населения экономического района в населении страны и доля городского населения отдельных административных районов в численности городского населения экономического района. Также была рассмотрена стратегия воздействия локальных регулирующих мер на динамику численности населения. Изучены тенденции развития и проблемы

численности населения города в настоящее время и в перспективе и даны соответствующие рекомендации.

T.A.Aliyeva

DYNAMICS OF THE URBAN POPULATION OF THE NAKHCHIVAN AUTONOMOUS

Keywords: *population, geodemographic situation, demographic development, Nakhchivan*

The article analyzes the total urban population of the Nakhchivan Autonomous Republic, population dynamics in the historical period, historical events and socio-economic factors affecting the geodemographic situation. The changes in the population from the beginning of the 20th century to the present day are analyzed step by step and the share of the urban population in the total population is studied.

The share of the urban population of the economic region in the population of the country and the share of the urban population of individual administrative regions in the urban population of the economic region are compared and analyzed. A strategy for the impact of local regulatory measures on population dynamics was also considered. The development trends and problems of the city population at the present time and in the future are studied, and appropriate recommendations are given.

Giriş

Hər bir dövlətin sosial-iqtisadi inkişafının təmin olunması üçün ilk əvvəl onun demografik strukturu müəyyən olunmalıdır. İstehsal müəssisələrinin əmək ehtiyatları ilə təminatı, təsərrüfat sahələrinin məhsuldar qüvvələrin yaxınlığında yerləşməsi vəsaitlərdən qənaətlə istifadəyə şərait yaradır. Əhalinin təhsil alması, qida məhsullarına olan ehtiyacı onun sayının dəqiqləşməsinə zəruri edir [4, s.100]. Sosial-iqtisadi inkişafın proqnozlaşdırılması üçün əhali haqqında məlumat, o cümlədən əhalinin sayının öyrənilməsi vacibdir. Digər demografik göstəricilərin müəyyənlişməsi və proqnozların verilməsi prosesi əhalinin sayını dəqiqləşdirməyi zəruri edir. Əhali sayının nəzarətdə saxlanması, vaxtaşırı təhlillərin aparılması, spesifik qərarların təxirəsalınmadan verilməsi geodemografik vəziyyətin stabilizasiyasında xüsusi rol oynayır [3, s.286].

Tədqiqatın məqsədi

Ölkədə istehlak məhsullarına olan tələbatın müəyyənlişməsi, təsərrüfat sahələrinin əhali sayı çox olan, xüsusilə əmək ehtiyatı ilə yaxşı təmin olunan ərazilərdə yaradılması üçün əhali sayının müəyyənlişməsi lazımdır. Əhali sayı ölkənin iqtisadi siyasətinin digər göstəricilərinə birbaşa və dolaylı yolla təsir edir.

Nəticələr və onların müzakirəsi

Müasir demoqrafik göstəricilərin təhlil olunmasında Z.Eminovun, V.Əfəndiyevin, N.Əyyubovun, N.Paşayevin əsərləri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir [6, s.69]. Azərbaycanda əhalinin sayı haqqında ilkin məlumata XIX əsrin əvvəllərində rast gəlinir. Müasir demoqrafik tarixi isə 1990-2002-ci illər və 2003-cü ildən başlanan dövrlərə bölmüşlər. Müasir əhali sayının formalaşmasına tarixi dövr ərzində təbii artım və miqrasiya prosesləri təsir etmişdir. Miqrasiya prosesləri könüllü və məcburi xarakter daşıyaraq əhali sayına təsir etmişdir.

1905-1906-cı illərdə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri qırğın nəticəsində əhali sayı 34,6% azalmışdır. 1916-ilin oktyabrında Naxçıvan, Ordubad və Culfa bölgələrində əhali çar Rusiyasına qarşı çıxışlar etmiş və sürgünə göndərilmişdir. Beləliklə, Böyük Oktyabr Sosialist İnqilabı nəticəsində Naxçıvan Rusiyanın digər ucqarları kimi, geridə qalmış aqrar rayonlardan birinə çevrilmişdi. Kənd yerlərində kolxozların yaradılması da şəhər əhalisinin xüsusi çəkisinin azalmasına səbəb olurdu.

1921-ci ildə Moskva və Qars müqavilələrinin imzalanması və 1924-cü ildə Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının yaradılması nəticəsində soyqırımlara qismən də olsa son qoyulmuşdur. 1970-ci ildən sonrakı dövrdə də Naxçıvanda ümumi əhalinin tərkibində şəhər əhalisi azlıq təşkil etsə də artım müşahidə olunurdu (Cədvəl 1). 1970-ci illərdə ictimai-iqtisadi sabitlik, sənayenin güclü inkişafı, SSSR-nin qonşu rayonları ilə iqtisadi əlaqələrin qurulması, məşğulluğun artması nəticəsində şəhərlər inkişaf edirdi. 1969-1982-ci illərdə iqtisadi inkişafın ən yüksək səviyyəsinə çatan Naxçıvan MSSR-də 21-ə qədər müəssisə tikilmiş, yeni müəssisələr bərpa olunmuş, SSRİ-nin digər bölgələri ilə nəqliyyat əlaqələri qurulmuşdur. 1970-1982-ci illərdə Respublikanın sənaye məhsulu istehsalında iqtisadi rayonun payı 2 dəfədən çox artmışdır [5]. İqtisadi potensialın güclənməsi əhali sayının artmasına səbəb olmuşdur. Təhlillərdən aydın olur ki, inzibati rayonların hamısında 1980-1990-ci illərdəki artım əvvəlki və sonrakı onilliklərdə artım tempindən çox olmuşdur. 1980-ci illərdə ən yüksək artım Culfa, Şərur və Naxçıvan şəhərlərində idi. 1980-1990-cı illərdə isə şəhər əhalisinin ən yüksək artımı Şərur, Babək rayonları və Naxçıvan şəhərində olmuşdur. Bu illərdə Ordubad, Culfa və Şahbuz rayonlarının şəhər əhalisinin artımı iqtisadi rayonun artım tempindən az olmuşdur. 1970-1975-ci illər ərzində region əhalisi 10%-dən çox artsa da şəhər yerlərində əhali sayı sabit qalmışdır. 1975-i ildən sonra nisbətən artım müşahidə olunurdu. 1979-1989-cu illərdə Naxçıvan şəhərində əhali artımı 145,5% təşkil etmişdir [2, s.213]. Şəhər əhalisi həm kənddən gələnlər, həm də təbii artım hesabına çoxalmışdır. 1988-ci ildən siyasi vəziyyətin gərginləşməsi, Ermənistanın hücumu iqtisadi inkişafı dayandırdı. Nəqliyyat əlaqələrinin kəsilməsi, blokda vəziyyəti xalqı ciddi maddi çətinliklə qarşılaşdırdı. 1990-cı ildə 1975-ci ilə nisbətən ümumi əhalinin sayı 34,8%, şəhər əhalisinin sayı isə 51,7% artmışdır. 1991-ci illərin siyasi hadisələri demoqrafik proseslərə də təsirsiz qalmamışdır. Gənclərin

müharibəyə getməsi, işsizlik, qaz və işıq problemləri, təbii artımın aşağı düşməsi nəticəsində 1995-ci ildə 1990-cı ilə nisbətən şəhər əhalisinin sayı 18,2% artsa da, onun ümumi əhaliyə görə xüsusi çəkisi azalmağa başlamışdır. Şəhər əhalisinin xüsusi çəkisi 1990-cı ilə nisbətən 1999-cu ildə də aşağı olmuşdur. Dövrün siyasi çətinlikləri sonrakı dövrlərdə də özünü göstərdi. Şəhərlərdə daha çox müflisləşən əhalinin xarici dövlətlərə miqrasiya etməsi əhalinin sayının azalmasına səbəb oldu. 1999-cu ildə 1995-ci ilə nisbətən şəhər əhalisinin artımı cəmi 1,9% olmuşdur (Cədvəl 1).

Cədvəl 1

Naxçıvan Muxtar Respublikasında XX əsrin ikinci yarısında şəhər əhalisinin sayının artım tempi (1970-1999-cu illər)

İllər	Əhalinin ümumi sayı (min nəfər)	Şəhər yerləri (min nəfər)	Şəhər əhalisinin ümumi əhaliyə görə çəkisi (%-lə)	Şəhər əhalisinin əvvəlki dövrə nisbətən artımı (min nəfər)	Şəhər əhalisinin əvvəlki dövrə nisbətən artımı (%)
1970	202,2	49,5	24,5	-	-
1975	222,9	49,5	22,2	0	0
1980	243,6	55,7	22,9	6,2	12,5
1985	269,8	63,9	23,7	8,2	14,7
1990	300,5	75,1	24,9	11,2	17,5
1995	331,9	93,3	28,1	18,2	24,2
1999	354,1	95,1	26,9	1,8	1,9

Mənbə: Azərbaycanın demografik göstəriciləri 2002. Bakı-2003, DSK; [1, s.46]. 1990-1999-cu illərdə bütün inzibati rayonların şəhər əhalisinin sayının artım tempi iqtisadi rayonun artım tempindən geri qalmışdır. Şəhər əhalisinin nisbətən yüksək artımı Babək və Culfa rayonlarında olmuşdur (Cədvəl 2).

Cədvəl 2

İnzibati rayonlar üzrə şəhər əhalisinin sayının dəyişməsi (min nəfər) (1970-1999-cu illər)

İnzibati rayonlar	1970	1980	1990	1995	1999	Artım tempi,%		
						1970-1980	1980-1990	1990-1999
Naxçıvan	34,0	42,12	60,9	63,4	63,2	23,8	44,6	3,8
Ordubad	7,07	8,22	9,7	10,3	9,87	16,3	18,0	1,8
Culfa	5,36	6,9	8,5	9,6	10,1	28,7	23,2	18,8
Şərur	2,58	3,23	6,1	6,4	6,54	25,2	88,9	7,2
Şahbuz	1,75	1,99	2,4	2,5	2,56	13,8	20,6	6,7
Babək	-	1,78	2,5	2,5	2,89	-	40,5	15,6
İqtisadi rayon	49,5	55,7	75,1	75,1	95,1	12,5	34,8	26,7

Mənbə: Azərbaycanın demografik göstəriciləri 2002, Bakı-2003; 1999-cu il əhali siyahıyaalınma materialları əsasında hazırlanıb

2000-ci ildən etibarən siyasi vəziyyətin sabitləşməsi, iş yerlərinin artması nəticəsində şəhər əhalisi artmağa başlamışdır. Şəhər əhalisinin region əhalisinə görə payı yalnız 2021-ci ildə 30%-i keçmişdir (cədvəl 3). Buna səbəb kimi 2020-ci ildə yeni şəhər və qəsəbələrin yaranmasını misal göstərmək olar. Lakin əhalinin təbii artımı və miqrasiyalar da şəhər əhalisinin payının artmasında rol oynamışdır. Kənd yerlərindəki əhali sayının region əhalisinə görə payı yenə də yüksəkdir. Kəndlərdə çoxuşaqlılıq ənənəsinin müəyyən qədər qorunub saxlanması, adət-ənənənin, dini inancların, ailənin iqtisadi vəziyyətinin şəhərdən fərqli olması və s. amillər əhalinin burada daha çox cəmlənməsinə səbəb olur. 2000-2005-cü illər arasında şəhər əhalisi 14,7 min və ya 15,3% artmışdır (Cədvəl 3). Sonrakı beşillikdə isə şəhər əhalisinin artımı cəmi 5,2% olmuşdur. 2021-ci ildə şəhər əhalisinin payında mühüm dəyişiklik müşahidə olunmuşdur.

Cədvəl 3

Naxçıvan Muxtar Respublikasında XXI əsrin başlanğıcından müasir dövrə qədər şəhər əhalisinin sayının dəyişməsi

İllər	Əhalinin sayı (min nəfər)	Şəhər yerləri	Şəhər əhalisinin ümumi əhaliyə görə çəkisi (%-lə)	Şəhər əhalisinin əvvəlki dövrə nisbətən artımı (min nəfər)
2000	358,8	96,2	26,8	-
2005	377,8	110,9	29,4	14,7
2010	402,4	116,7	29,0	5,8
2015	439,8	128,2	29,1	11,5
2020	459,6	135,6	29,5	7,4
2021	461,5	163,4	35,4	27,8

Mənbə: [1, s.46]

Təhlillərə əsasən deyə bilərik ki, ölkədə və regionda şəhər əhalisinin payı son 6 il ərzində cüzi artmışdır. Lakin iqtisadi rayonda mərkəz funksiyası daşıyan Naxçıvan şəhərinin regionun ümumi şəhər əhalisinin tərkibindəki payı azalaraq 2015-ci ildəki 62,6%-dən 2021-ci ildə 51,6% enmişdir (Cədvəl 4). Buna baxmayaraq Naxçıvan şəhəri ölkədə yüksək urbanizasiya malik şəhər kimi öz statusunu saxlayır. 2000-2021-cü illər ərzində iqtisadi rayonun inzibati ərazi bölgüsündə xeyli dəyişikliklər olmuşdur. 2004-cü ildə yaradılan Qıvrıq qəsəbəsi Kəngərli rayonunun, 2005-ci ildə Badamlı kəndinin qəsəbə statusu alması isə Şahbuz rayonun şəhər əhalisinin artmasına səbəb olmuşdur. 2020-ci ildə isə Babək qəsəbəsi şəhər statusu almış, Cəhri və Nehrəm qəsəbələri yaradılmışdır. Yeni şəhər məntəqələrinin yaradılması ümumi əhali içərisində şəhər əhalisinin payının artmasına səbəb olmuşdur (Cədvəl 4).

*Naxçıvan iqtisadi-coğrafi rayonunun şəhər əhalisinin
artım dinamikası və pay göstəriciləri*

		2015	2021
İqtisadi rayon əhalisi və ölkə üzrə əhalinin payı	Sayı (min n)	439,8	461,5
	Payı %	4,6	4,56
İqtisadi rayon üzrə şəhər əhalisi və ölkənin şəhər əhalisi üzrə payı	Sayı (min n)	128,2	163,5
	Payı %	2,51	3,05
İqtisadi rayonun əhalisinə görə şəhər əhalisinin payı	Payı %	29,1	35,4
Naxçıvan şəhər əhalisinin artımı və regionun şəhər əhalisinə görə payı	Sayı (min n)	80,2	84,4
	Payı %	62,6	51,6

Mənbə: Azərbaycan əhalisi-2020" Bakı-2021, 140 səh.

2000-2010-cu illərdə şəhər əhalisinin əsas artım tempi Şahbuz rayonunda olmuşdur (Cədvəl 5). 2005-ci ildə Badamlı qəsəbəsinin yaradılması Şahbuz rayonunda ümumi əhalinin tərkibində şəhər əhalisinin nisbi payını artırmışdır. Bu illərdə Şərur rayonunda isə ümumiyyətlə, şəhər əhalisinin artımı müşahidə olunmamışdır (Cədvəl 5).

2010-2021-ci illərdə Nehrəm və Cəhri qəsəbələrinin yaradılması ilə Babək rayonunda əsaslı artım olmuşdur. Naxçıvan şəhərində ikinci onillikdə şəhər əhalisinin artımı nisbətən azalaraq 15,6%-dən 14,4%-ə enmişdir (Cədvəl 5). Naxçıvan şəhərində 2009-cu ildə inzibati-ərazi dəyişikliyi edilmiş və 5 kənd şəhər inzibati ərazi dairəsinin tərkibinə qatılmışdır. Nəticədə inzibati rayonda şəhər əhalisinin payı azalaraq 2005-ci ildəki 100%-dən 2010-cu ildə 88%-ə enmişdir.

2021-ci ildə şəhər əhalisinin 71,9%-i Naxçıvan şəhəri və Babək rayonlarında cəmlənmişdir. 2021-ci ildə şəhər əhalisinin payı Babək rayonunda 40%-dən çox, Naxçıvan şəhərində 90%-ə yaxın, Culfa rayonunda 30%-ə yaxın, Şahbuz rayonunda 20%-dən çox olmuşdur. Şərur, Sədərək, Kəngərli rayonlarında isə 20%-dən azdır. İqtisadi rayonun şəhər əhalisinin artım tempi birinci onilliyə nisbətən son 11 ildə artaraq 21,3%-dən 40%-ə yüksəlmişdir (Cədvəl 5). Lakin şəhər əhalisinin artımının əsas səbəbi şəhər yaşayış məntəqələrinin sayının artması olmuşdur.

Cədvəl 5

2000-2021-ci illərdə rayonlarda şəhər əhalinin sayının dinamikası

İnzibati rayonlar	Şəhər əhalisi (min nəfər)				Rayonlarda şəhər əhalisinin payı %		Artım tempi %	
	2000	2010	2020	2021	2000	2021	2000- 2010	2010- 2021
Naxçıvan şəhəri	63,8	73,8	83,9	84,4	100	88,8	15,7	14,4
Ordubad	9,9	10,5	11,3	11,3	24,0	22,5	6,1	7,6
Culfa	10,3	11,9	13,5	13,5	28,3	28,6	15,5	13,5
Şərur	6,7	6,7	7,4	7,4	5,9	6,3	0	10,5
Şahbuz	2,6	3,7	5,3	5,3	12,6	20,9	42,3	43,3
Babək	2,9	3,4	5,8	33,0	4	43,1	17,3	870,6
Sədərək	-	1,7	2,2	2,3	-	14,3	-	35,3
Kəngərli		5,1	6,2	6,2	-	18,8	-	21,6
İqtis.rayon	96,2	116,7	135,6	163,4	26,8	35,4	21,3	40,0

Mənbə: [1, s.80].

İqtisadi rayonda yalnız Naxçıvan şəhərinin əhalisi 80 mindən çoxdur. Naxçıvan iqtisadi rayonunda Nehrəm və Cəhri kəndlərinin qəsəbə statusu alması ilə əhali sayı 10 mindən artıq olan şəhər yaşayış məntəqələrinin də sayı da artmışdır. Parağaçay, Əliabad, Badamlı, Şəhriyar qəsəbələrində əhali sayı 100-dən azdır (Cədvəl 6). Ağdərə qəsəbəsində isə daimi əhali yoxdur.

2003-2021-ci illər ərzində Babək və Şahbuz şəhərlərinin əhalisinin artım tempi əvvəlki illərə nisbətən yüksək olmuşdur.

Cədvəl 6

Naxçıvanın şəhər yaşayış məntəqələrində əhali sayı

Şəhərlər və şəhər tipli qəsəbələr	Əhalinin sayı, min nəfər			Artım tempi, %		Status aldığı illər
	1979	2003	2021	1979-2003	2003-2021	
Naxçıvan ş.	40,4	64,4	81,4	59,4	26,4	IV əsr
Babək ş.	1,76	3,1	5,8	76,1	87,1	2020
Culfa ş	6,89	10,6	13,5	13,9	27,4	1948
Ordubad ş.	8,15	9,9	10,8	21,5	9,1	XVIII əsr
Parağaçay q.	0.062	0,1	0,1	61,3	0	1954
Şahbuz ş	1,75	2,6	4,6	48,6	76,9	1965
Heydərabad.q (Sədərək ş.tq.)	-	-	2,3	-	-	2002

Şəhərlər və şəhər tipli qəsəbələr	Əhalinin sayı, min nəfər			Artım tempi, %		Status aldığı illər
	1979	2003	2021	1979-2003	2003-2021	
Şərur ş.	3,53	6,7	7,4	89,8	10,5	1981
Nehrəm q.	-	-	16,6	-	-	2020
Cəhri q.	-	-	10,6	-	-	2020
Badamlı q.	-	-	0,7	-	-	2005
Qıvrıq q.	-	-	6,2	-	-	2004
Ağdərə q.	-	-	0,0	-	-	1950
Şəhriyar q.	-	-	0,4	-	-	-
Əliabad qəsəbəsi	-	-	3,0	-	-	1991
İqtisadi rayon	62,52	97,4	163,4	55,8	67,8	

Mənbə: [1; 2]

Nəticə və təkliflər

Naxçıvan iqtisadi rayonunda son dövrlərdə şəhər əhalisinin artımı təbii artım hesabına deyil, demografik potensialı, yaxud təbii ehtiyatları ilə seçilən kənd yaşayış məntəqələrinin şəhər yaşayış məntəqələrinə çevrilməsi hesabına olmuşdur. Buna görə də 2003-2021-ci illər ərzində iqtisadi rayonda şəhər əhalisi 67,8% artmışdır.

Depressiv ərazilərdə kapital qoyuluşu hesabına yeni müəssisələrin yaradılması, yaxud yeni texnologiyalar əsasında köhnə müəssisələrin bərpa, miqrasiya yolu ilə əhali sayındakı regional uyğunsuzluqları aradan qaldırır. Lokal tənzimlənmə tədbirlərinin görülməsi ərazinin mənimsənilməsində, əhalinin sayının çoxalmasında əhəmiyyət kəsb edə bilər. Şəhər əhalisi daha çox iqtisadi potensialı daha yaxşı olan şəhərlərdə miqrasiya və təbii artım yolu ilə çoxalır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycanın demografik göstəriciləri. Statistik məcmuə. Bakı-2021. 558 səh.
2. Eminov. Z. Azərbaycan əhalisi., Bakı, 2005, 560 səh.
3. İnsan ekologiyası. Antropoekologiya. Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı-2015. 734 səh.
4. Lənkəran-Astara iqtisadi-coğrafi rayonunda demografik inkişaf problemləri və əhalinin məskunlaşması. Bakı, 2019, 216 səh.
5. Nadirov A.A., Nuriyev Ə.X., Muradov Ş.M. Naxçıvan iqtisadiyyatı XX əsrdə. Bakı, 2000.
6. Paşayev N.Ə., Əyyubov N.H., Eminov Z.N. Azərbaycan Respublikasının iqtisadi, sosial və siyasi coğrafiyası. Bakı-2010, 416 səh.

Redaksiyaya daxil olub 05.03.2022